

Ivan Večenaj – prinosi istraživanju povijesti Prekodravlja

O stotoj obljetnici rođenja Ivana Večenaja

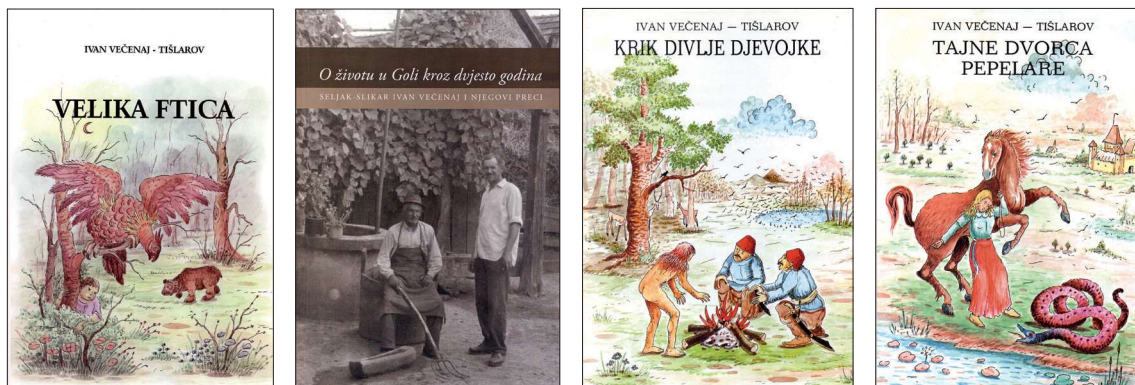
DRAGUTIN FELETAR

Veliki hrvatski slikar Ivan Večenaj bio je svestrana ličnost, kojega je zanimalo sve što se događa u njegovoj obitelji, njegovom voljenom Prekodravlju i Goli, pa i u Hrvatskoj i svijetu. Iako je zbog siromaštva u obitelji završio tek nekoliko godina pučke škole, cijeli svoj životni vijek zanimalo se i za istraživanje povijesti Gole i Prekodravlja. Silno ga je zanimalo kako su živjeli njegovi preci i kako se njihov život i stvaralaštvo odražavalo na suvremena zbivanja i sadašnji način života. Njegov najznačajniji prinos istraživanju povijesnih istraživanja u Prekodravlju, zapravo se prvenstveno odnosi na tisuće stranica Večenajevih zapisa o pričanjima, sjećanjima i mitologiji običnog prekodravskog čovjeka. Stoga je u njegovim knjigama o Prekodravlju i literarno i znanstveno povezana i izmiješana narodna mitologija, priče, ali i zapisi iz školskih i župnih spomenica, pa i dijela arhivske i muzeološke građe.

Velik dio Večenajevih rukopisnih zapisa još je ostao neobjavljen. Ipak, njegovom upornošću objavljeno je desetak knjiga koje na romansirani način, s mnogo istinitih povijesnih elemenata, prikazuju zbivanja u Prekodravlju od razdoblja srednjega vijeka, pa osobito iz doba osmanskih ratova i pljački, sve do opisa načina života ovdašnjih ljudi u 19. i 20. stoljeću. U ovom

radu nije mi namjera da detaljno analiziram sve izdane knjige, iako sam neke od njih i osobno pripremio za tisak, nego ću ukratko interpretirati moj govor, koji sam održao na kolokviju o Ivanu Večenaju u Goli, održanog 17. svibnja 2010. godine, kada smo svi zajedno od srca čestitali velikom slikaru 90. rođendan. Od brojnih Večenajevih pisanih djela, od posebne važnosti smatram njegovu kapitalnu knjigu »Rječnik Gole«. U njoj je sabrano više od 10 000 riječi i izraza kako su govorili stanovnici Gole u 20. stoljeću. Uz obradu dr.sc. Mije Lončarića, Večenajev rječnik predstavlja i kapitalni prilog cjelokupnoj hrvatskoj kajkavskoj lingvistici.

U izlaganju na spomenutom kolokviju o Večenaju (2010.) rekao sam uglavnom slijedeće: Dragi poštovatelji djela Ivana Večenaja Tišlarovog, pripremio sam tek kratki zapis o jendom od njegovih životnih preokupacija – o Ivanu Večenaju kao narodnom povjesniku, kao kroničaru Prekodravlja. Uz talent fascinantnog izražavanja slikom i crtežom, Bog je Večenaju podario i odgovornu marljivost i ljubopitljivost. Bez obzira na razinu školovanosti, on se rano prihvaća i pera. Jer Večenaj je i narator, pjesnička duša, rodoljub i zaljubljenik u svoj zavičaj.

Sl. 1. – 4. Naslovnice Večenajevih izdanja s povijesnim temama istraživanja Prekodravlja

Već smo dugo znali da Večenaj piše, da stalno nešto prikuplja, zapisuje, da piše pjesme na hrvatskoj golskoj kajkavštini. O svojim počecima kao pisca i kroničara zapisao je i ovo: »Sve sam ovo počeo pisati i sakupljati još davno, davno, dok se još u šumi deputat dobival, dok se poprečnom i podužnom pilom pililo, tesalo s plankom sekirom, i grede i rogi i poceki. Dok se još na pašu odlazilo, i dok se još peške četiri vure do Koprivnice hodilo. O svemu tome dosta sam čuo i puno toga doživio«.

Iako sam, dakle, znao da Ivina piše i zapisuje, ipak je za mene bilo veliko iznenađenje kada mi je najednom 1988. godine predložio da mu pomognem oko uređivanja i izdavanja nekoliko njegovih knjiga. Kada sam se upoznao s tim golemim rukopisom, tek tada mi je postalo jasno s koliko ljubavi i kolikom marljivošću je Večenaj prikupljao građu o povijesti, narodnom životu i običajima, o literarnoj baštini i drugim segmentima života Prekodravlja kroz stoljeća. Zato sam u kratkoj bilješci o piscu u prvoj Večenajevoj knjizi »Tajne dvorca Pepelare«, koja je objelodanjena 1989., napisao i sljedeće:

»Večenaj već tridesetak godina prikuplja narodno jezično i pripovjedačko blago, te zapisuje povijesna fakta i legende o svojem Prekodravlju. Upornim i dugotrajnim radom nastalo je gotovo pet tisuća tipkanih stranica zapisa, koje sada čekaju na objavljivanje. U svemu tome ogleda se i

veliki literalni talent slikarova. Tako preko ovih povijesnih romana, koji se eto prvi put objavljuju iz te goleme prikupljene zbirke, upoznajemo ne samo prošlost Prekodravlja, o kojoj dosad nismo znali gotovo ništa, već je u njih ugrađeno i literalno stvaralaštvo slikara Ivana Večenaja. Tako upoznajemo velikog meštra kista s jedne nove, za mnoge pomalo neočekivane strane. Seljačko Prekodravlje tako je dobilo svojeg istinskog i iskrenog pripovjedača«.

U 1989. tiskan je i povijesni roman »Krik divlje djevojke«. Imao sam čast za obje knjige biti redaktor, lektor u urednik, pa sam vagao Večenajevo djelo i s geografsko-povijesne strane. Otada je, eto, prošlo više od 20 godina. A Večenaj je s još više žara nastavio pisati i izdavati svoje knjige, te je do danas nastalo doista impresivno djelo o njegovu Prekodravlju. Večenaj je najzaslužniji što se javnosti konačno otvorila knjiga povijesti, što taj prelijepi komačec hrvatske zemlje više nije povijesna tabula rasa, neka nepoznata zemlja o kojoj nismo do Večenaja znali gotovo ništa.

Napačenu stazu povijesti kojom je prošlo Prekodravlje, Večenaj prikazuje na doista specifičan, svoj način. Neograničenu maštu slikara on ugrađuje u objašnjavanje lente vremena Prekodravlja. Kod toga manje koristi arhivske i druge povijesne fakte, već svoju povijesnu priču o Goli i Prekodravlju ispreda iz narodne predaje, običaja, legendi. Onda je posve jasno da po-

vijesna zbivanja dobivaju i svoje dijaloge, naratorske opise i priče, a u svemu se raspojasala nepregledna mašta koja oko faktografske povijesne kosti obavija uvjerljivo i debelo meso o životu i svakodnevicu malog prekodravskog čovjeka.

S neograničenom dozom mašte Večenaj, primjerice, prikazuje povijest Prekodravlja u srednjem vijeku. Za njega je srednjovjekovna utvrda Sveta Elizabeta (Sent Eržebet), koja se i danas nazire iza zidanih ostataka na lokalitetu Pepelara, bilo doista mjesto gdje je živjela svetica Elizabeta, gdje je dolazio i osobno kralj Andrija II., čija je ona bila kćer, i gdje se tada odvijao intenzivni politički, gospodarski i društveni život. Večenaj svoj zavičaj stavlja u žižu događaja i važnosti tadašnjeg Ugarsko-hrvatskog kraljevstva. A cijeli tekst maštovito romansira, s dijalozima, opisima, likovima – kao da je sam autor bio svjedokom tog vremena. Nema tu metodologije jednog historioografa, ali je povijest ispričana kroz maštovitu priču, pa makar i s faktografskim nedorečenostima i pogreškama, pa i pretjerivanjima karakterističnim za amaterske zavičajne pisce. Tu su utkane i brojne legende, primjerice dojmpljiva priča o kralju Matijašu, o golim djevojkama iz pridravskih prašuma, a ispričana je i priča o vremeplovu granice u Prekodravlju.

Omiljena Večenajeva tema iz prekodravске povijesti je razdoblje 16. i 17. stoljeća, kada ovim krajem vladaju Osmanlije. Svojoj mašti dao je oduška u knjizi »Krik divlje djevojke«, gdje opisuje život u pridravskoj prašumi, koja je nastala u Prekodravlju nakon što su Turci poharali ovaj kraj. Osmanlije su upravljali i pljačkali ovim krajem iz utvrda u Brežnici i Čurgovu, a povijest toga doba u Prekodravlju Večenaj je opet romansirao i s mnogo mašte opisuje kroz likove patnika iz šuma i šikara uz Dravu, Ždalu, Ždalicu, Kladnik i Plesu. Tu oživljavaju močvare Piškornjaša, Pilajeva, Hintova, Ješkova i Čambine, a šume u Parmezaru, Gradini, Vlaškom polju, Teleku, Šfanji, Jagarovom kutu, na Ješkovu, Repašu, Bukveju, pa i u Lankocu i

Prdocu, pune su divljih bića i legendi, vukodlaka, vejštica, pozoja i vila.

Povijesnu priču o Prekodravlju vremenski nastavlja opet maštoviti povijesni roman »Velika ftica«, iako je tiskan znatno kasnije, 2000. godine. To je priča o borbama s Osmanlijama krajem 17. stoljeća, kada su oni konačno protjerani, o bitci kod Brežnice, o nevjerojatnim stradanjima hrvatskog puka u to krvavo vrijeme, ali potom o životu u Vojnoj krajini-krvavoj haljini. Cijela priča opet je ispričana potpuno romansirano, kroz dijaloge, s glavnim likovima koji nose pomalo čudna imena – Vrba, Topola i Goli – a pobjegli su na stranu Zrinskog ili pridravskih prašuma.

Ranije, već 1992. Večenaj izdaje i knjigu »Mojem zavičaju« u kojoj se bavi poviješću Prekodravlja, ali i prodravskih naselja s južne strane Drave, do najnovijeg vremena. U toj je knjizi najviše podataka i nešto manje mašte i narodne predaje. Kod toga Večenaj koristi i dio arhivske i muzejske građe iz hrvatskih i mađarskih izvora, a najcjelovitije prezentira zapise iz župnih i školskih spomenica pridravskih župa, prvsenstveno Gole i Drnja. Tako je dosta sustavno objašnjeno naseljavanje i život Gole i prekodravskih naselja u 19. stoljeću, a tu su se našle i kratke povjesnice Drnja, Novigrada, Sigeca, Hlebina, Molvi, Torčeca i Virja, odnosno o naseljima iz kojih je najvećim dijelom podrijetlo stanovništva Prekodravlja.

Dakako, povijesnih elemenata, pogotovo o načinu života Prekodravaca, ima i u svim drugim knjigama Ivana Večenaja. Pa i u njegovu pjesničkom opusu. U svojem dugom i plodnom životu i sam je bio sudionik brojnih zbivanja i običaja. Zato ih Večenaj opisuje na uvjerljiv i autentičan način. Velika je sreća i dobitak za Hrvatsku, a osobito za Prekodravlje i Golu, što su imali Ivana Večenaja, ne samo kao vrhunskog slikara, već kao i pisca i zaljubljenika u svoj zavičaj.

Osnovna literatura

- BIRŠIĆ, Ivan: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 153.
- BLAŠKOVIĆ, Vladimir: »Osobitosti Drave i naše granice u Podravini«, u: *Podravski zbornik 1976.*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica, 1976., 140-146.
- CRNKOVIĆ, Vladimir: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 143-144.
- FELETAR, Dragutin: *Ivan Večenaj kao povijesnik Prekodravja*, kolokvij o Ivanu Večenaju. Gola, 17. 5. 2010.
- KANIŽAJ, Pajo: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 150.
- MILINKOVIĆ, Stjepan: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 143
- PRVČIĆ, Vjekoslav: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 146-150.
- SABOLIČEK, Biserka: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 141-142.
- SUČIĆ, Stjepan: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 151
- ŠPOLJAR, Marijan: »Pogrebni govor«, u: *O životu u Goli kroz dvjesto godina*. (ur. Dragutin Feletar), Gola, 2013., 144-146.
- VEČENAJ – TIŠLAROV, Ivan: *Krik divlje djevojke*. (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, Gola, 1989.
- VEČENAJ – TIŠLAROV, Ivan: *Poslovice, izreke i zagontetke iz Prekodravlja*. (ur. Slavko Peleh), Art studio Azinović, Zagreb, 1997.
- VEČENAJ – TIŠLAROV, Ivan: *Prekodravje tak popeva*. (ur. Ilija Pejić), Prosvjeta, Bjelovar, Gola, 1994.
- VEČENAJ – TIŠLAROV, Ivan: *Tajne dvorca Pepelare*. (ur. Dragutin Feletar), Društvo Podravaca Zagreb, Gola, 1989.
- VEČENAJ – TIŠLAROV, Ivan: *Velika ftica*. (ur. Petra Večenaj), Osnovna škola Gola, Gola, 2000.
- VEČENAJ, Ivan, LONČARIĆ, Mijo: *Rječnik Gole*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (ur. Vesna Zečević), Zagreb, 1997.
- VEČENAJ, Ivan: »Narodno blago prekodravskog kraja«. *Podravski zbornik 1978.*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica, 1978., 172-180.
- VEČENAJ, Ivan: *O životu u Goli kroz dvjesto godina, Seljak-slikar Ivan Večenaj i njegovi preci*. (ur. Dragutin Feletar), Bogadigrafika, Gola, 2013.